

Втім, не тільки політика впливає на культуру, а й культура впливає на політику. Політика регулюється такими інститутами культури як право, мораль і релігія. Від загального культурного рівня розвитку населення залежить його політична культура, й культура його лідера. Культура багато в чому визначає політичну поведінку маси, натовпу. Від загального рівня культури залежить менталітет тих чи інших соціальних груп.

Втім слід наголосити, що різноманіття зв'язків між культурою і політикою не зводиться лише до політичної культури. Особливу важливість в політиці набуває знакова (семіотичний) функція культури. Мова політики завжди символічна, вона неминуче являє собою складну знакову систему, далеко не завжди зрозумілу необізнаним. Особливо складною виявляється така символіка в міжнародних політичних відносинах. Нарешті складні відносини між культурою і політикою опосередковується національної психологією, особливостями даної національної культури.

Віра Явір,
доктор політичних наук,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
НАН України

ДО ПРОБЛЕМИ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Російська Федерація ніколи не приховувала того, що має намір у той чи інший спосіб покласти край існуванню суверенної держави Україна у її міжнародно-визнаних кордонах. Кейс України демонструє, що нелегітимна, із застосуванням зброї, дезінтеграція суверенних держав (України, Грузії, Молдови) шляхом окупації їх територій у випадку незгоди на добровільну участь у «м'яких» проєктах інтеграції з частковою втратою суверенітету, стала засобом відродження етнополітичного утворення, яке формує навколо себе Росія. Дезінтеграційної політика РФ реалізується щодо сусідніх держав, які

раніше входили до складу СРСР, в яких проживає російська національна меншина і досі тією чи іншою мірою поширена російська мова.

Спробою сформувати «науково-теоретичне» підґрунтя для дезінтеграції України стала стаття президента Росії під назвою «Про історичну єдність росіян та українців» 2021 р., в якій взято під сумнів українську державність та цивілізаційну суб'єктність, її історичне коріння. Україна подається як штучне формування на всіх етапах державотворення – спочатку як одне з «несталих різноманітних квазідержавних утворень, які виникали на просторі колишньої Російської імперії»; потім як експеримент більшовиків, «цілком і повністю дітище радянської епохи», що значною мірою формувався «за рахунок історичної Росії»; і нарешті, як створюваний Заходом «бар'єр між Європою і Росією, плацдарм проти Росії», «проект анти-Росія», з чим остання «не змиряться ніколи» (5). Очільник агресивної, експансіоністськи налаштованої сусідньої держави стверджує, що «росіяни та українці – один народ, єдине ціле», а «стіну, яка виникла в останні роки між Росією та Україною, між частинами, по суті, одного історичного і духовного простору», сприймає «як велику спільну біду, як трагедію».

Слід зазначити, що на пострадянському просторі РФ є найпотужнішим чинником нестабільності, джерелом збройних конфліктів за участю етнічного фактору (3, с. 33), її зовнішня політика орієнтована на дезінтеграцію сусідніх держав, де проживає російськомовне населення. Про це свідчать кейси Молдови (де РФ підтримує у замороженому стані Придністровський конфлікт і перешкоджає відновленню контролю Молдови над окупованими територіями Придністров'я (1)) та Грузії (де внаслідок російсько-грузинської війни 2008 р. РФ окупувала території грузинських автономій Південної Осетії та Абхазії, створивши і підтримуючи на них невизнану державність). Однак у статті президента РФ прямо не згадуються наміри щодо продовження дезінтеграції України, навпаки декларується повага до «української мови і традицій.. прагнення українців бачити свою державу вільною, безпечною, благополучною», при цьому курс «на формування етнічно чистої української

держави, агресивно налаштованої щодо Росії, за своїми наслідками» вже порівнюється зі застосуванням проти Росії зброї масового ураження (5).

Українська державність та її успішний розвиток у напрямку євроатлантичної інтеграції як загроза існуванню авторитарної Росії (за індексом демократії РФ займає 124 місце у світі) стали поштовхом до продовження дезінтеграції України шляхом вже не лише гібридної, але й традиційної конвенційної війни. Спочатку РФ визнала незалежність та суверенітет квазідержавних утворень ЛНР і ДНР у межах Луганської і Донецької областей України, які вони не контролюють, і скерувала туди Збройні сили РФ начебто для підтримання миру, попередньо уклавши угоди про дружбу, співпрацю та взаємну допомогу, а також про встановлення дипломатичних відносин.

24 лютого 2022 р. президент РФ оголосив про початок проведення спеціальної військової операції на Донбасі, підкресливши, що в плани Росії не входить окупація українських земель (2), однак в ході воєнного наступу РФ з усіх напрямків спільного україно-білорусько-російського кордону окупації зазнали Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Запорізька та Херсонська області України, які територіально не мають жодного відношення до псевдоутворень ДНР і ЛНР. Характер повномасштабного збройного наступу засвідчив намір окупації Росією всієї або більшої частини України та припинення існування держави Україна в нинішніх кордонах.

На це також вказує проєкт дезінтеграції України, оприлюднений в російських ЗМІ в перші дні воєнного наступу - 27 лютого. Це так званий Маніфест Федеративної Республіки Україна, проголошений начебто від імені «народу Харківської, Миколаївської, Сумської, Чернігівської та інших областей України» (4). Інформаційний вкид про інші області нацтовхує на думку, що РФ на третій день збройного вторгнення в Україну не володіла інформацією, скільки і якої саме української території їй вдасться окупувати, тому залишила маніфест «відкритим для підписання представниками обласних та міських рад усіх областей України». В документі зазначається, що проголошена Федеративна Республіка Україна є демократичною державою, яка просить інші

країни про міжнародне визнання і повністю розриває відносини з Україною. Неназвані представники регіонів України в маніфесті заявили, що їх області тепер є незалежними і більше не повинні мати жодного відношення до центральної української влади.

Немає потреби наголошувати на тому, що цим документом Україна нещадно критикується за «встановлення необмеженого деспотизму та неофашистської диктатури», а «повалення київського режиму та створення нових гарантій безпеки на майбутнє оголошується правом та обов'язком народів України» (4). Набір претензій зводиться переважно до дискримінації російської мови та національних меншин, розв'язання громадянської війни на Донбасі, проведення військових навчань та розміщення збройних сил іноземних держав на території України. Але оскільки РФ не вдалося окупувати і втримати вищезгадані області в повному складі проєкт Федеративної Республіки Україна не було переведено у площину практичної реалізації.

Натомість в російському інформаційному просторі протягом третього етапу російсько-української війни час до часу стали з'являтися роздуми російських діячів, як саме має бути розділена (дезінтегрована) Україна після завершення «спеціальної військової операції з демілітаризації та денацифікації». З огляду на її не надто успішний перебіг, Росія відмовилася від претензій на всю Україну, зокрема на так звану Католицьку провінцію або Західну Україну, яку не планується включати до складу проросійського державного утворення, що має постати на теренах України. За словами Т. Сергейцева, «лінія відчуження, однак, буде знайдена дослідним шляхом - за нею збережеться ворожа Росії, але примусово нейтральна та демілітаризована Україна із забороненим за формальними ознаками нацизмом.. гарантією збереження цієї залишкової України в нейтральному стані має бути загроза негайного продовження військової операції» (6). На даному етапі після провалу першої і другої фази «військової спецоперації в Україні» чіткого бачення дезінтеграції України у Росії вже немає, вона імпровізує і знову зосереджується на Південно-Східних областях України, а ступінь дезінтеграції залежить

виключно від того, які території їй вдасться захопити і, що найголовніше, втримати під контролем, зважаючи на опір населення, запеклу оборону ЗСУ та звільнення Україною окупованих територій збройним шляхом.

Наразі процес ситуативної дезінтеграції України шляхом збройного захоплення окремих територій суттєво загальмувався. Але розпочато підготовку до нелегітимних референдумів у окупованих Росією населених пунктах Херсонської, Запорізької та Миколаївської областей за аналогією зі псевдореферендумами в окупованих Криму та ОРДЛО. Також було анонсовано поглиблення інтеграції з Росією - встановлення до 1 вересня на захопленій території російських окупаційних адміністрацій, введення в обіг російського рубля, оформлення російських паспортів, запуск мобільного зв'язку та послуг пошти Росії (7).

Оскільки дезінтеграційна політика щодо України з боку РФ проводиться з моменту здобуття незалежності, Україна чинить дедалі міцніший опір на всіх рівнях – від консолідації нації та влади, масштабної протидії громадянського суспільства до збройного спротиву в ході російсько-української війни, що суттєво знижує, а надалі і повністю унеможливить реалізацію будь-яких дезінтеграційних проєктів.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe Designates Transnistria 'Russian Occupied Territory'. BalkanInsight. URL: <https://bit.ly/3vHk6Eb>.
2. Russia's Putin authorises «special military operation» against Ukraine. Reuters. URL: <https://reut.rs/3NjLG2b>.
3. Асланов С. А. Формування невизнаних квазідержавних утворень як фактор етнополітичної нестабільності в Україні. *Трибуна*. 2014. № 1(4). С. 32-34.
4. Заявлено о провозглашении государства Федеративная Республика Украина. Мир и мы. URL: <https://bit.ly/3iwkC1F>.
5. Путин В. Про історичну єдність росіян та українців. Администрация Президента России. URL: <https://bit.ly/3v8k9cS>.
6. Сергейцев Т. Что Россия должна сделать с Украиной. РИА Новости. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>.

7. Що стоїть за спробами росіян провести "референдум" на окупованій Херсонщині. BBC Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61126406>.

*Алевтіна Пехник,
кандидат політичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

МОВА, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ ТА СВІТОГЛЯДУ

Найважливішою умовою формування свідомості та формою існування та прояву мислення є мова. Особливо це актуально зараз, коли процеси реформування суспільства та влади, війна, яка показала важливість мови для нашого українського народу. Згодна з І. Огієнком, який зазначає, що «процеси державотворення актуалізували проблему мови як засобу формування національної свідомості. Українці осмислюють свою історію, повертаються до рідної мови. Свідоме, розумове прийняття українства передбачає наявність у людини національної свідомості» (1). Таке правильно говорить І. Хоменська, що «саме мова визначає етнічну належність носіїв культури, є важливим чинником національного розвитку. Вона є носієм нематеріальної спадщини кожного народу, адже відображає етнокультурні, психологічні й міфологічні уявлення та переживання. Тому мову внесено до затвердженої у 2003 році Конвенції ЮНЕСКО із захисту нематеріальної культурної спадщини» (5).

Поняття свідомість використовують всі гуманітарні та велика частина природничих наук. Філософська та психологічна думка розглядає свідомість переважно як властивість мозку, що полягає в здатності людини відображати зовнішнє буття в формі чуттєвих та розумових образів. Ці образи визначають доцільну діяльність людини, свідомість регулює взаємовідносини особистості з навколишньою природною та соціальною реальністю, дає можливість особистості осмислити власне буття, внутрішній духовний світ та дозволяє удосконалювати дійсність в процесі суспільно-практичної діяльності. «Істотна ознака свідомості— її скерованість (інтенціональність) на певний предмет,